

Overwinterende ouderen in Benidorm

De trek naar sociale contacten

Olga Ekelenkamp

In tegenstelling tot veel vakantiegangers, besluiten overwinterende ouderen in Benidorm vooral uit sociale overwegingen om naar deze Spaanse badplaats te gaan. In Nederland voelen zij zich vaak geïsoleerd van het sociale leven. Deze leegte lijkt voor een bepaalde groep ouderen met name in de winter niet weggenomen te worden door familie- of vriendenbezoek en activiteiten in bejaardensociëteiten en buurthuizen. Zij kiezen ervoor (en beschikken over de financiële middelen en lichamelijke gezondheid) om tijdelijk weg te trekken en er elders met leeftijdgenoten van dezelfde nationaliteit iets 'moois' van te maken. De combinatie van het milde zonnige klimaat, waarin ouderen zich lichamelijk beter voelen, en de mogelijkheid tot het onderhouden van een groot aantal sociale contacten maakt Benidorm een aantrekkelijk alternatief voor de Nederlandse winter. Overwinteraars lijken op zoek te zijn naar een vorm van welzijn, waarbij 'gezelligheid' een centrale rol speelt.

[ouderen, welzijn, overwinteren, Benidorm, anti-structuur, structuur, communitas, gezelligheid, sociale controle, Nederland, Spanje]

Annie: "Ik woon in een rijtjeshuis in een straat en toevallig zei ik het nog tegen mijn zusje, ik heb bijgeboekt voor volgend jaar, want ik ben thuis heel veel alleen door-de-weeks, want niet elke dag heb je visite. En als ik thuis wakker word en ik sta op dan is het donker, het is regenachtig, het is grauw. Ik zie aan de overkant twee ramen met twee deuren en voor de rest zie ik geen mens. [...] En hier loop ik naar beneden, ten eerste sta ik op en als ik uit bad kom, gaan mijn deuren open, dan heb ik een heerlijke temperatuur. Ik loop naar beneden, ik heb nog geen drie treden gedaan of ik kom al iemand tegen. Ik loop naar de supermarkt... een vrouwtje waarmee ik vorige week heb zitten kaarten. Zegt ze; ik weet toch niet wat ik eten moet. Wat eet jij vanavond? Het is gekauwd, hè? Het is een lulverhaal, maar het idee dat ze naar je toe komt. [...] De mensen zien je en je praat eventjes. Nou en dat heb je in Holland niet. Dat is wat ik altijd roep, ik heb hier meer contacten als in Nederland."

Drie maanden lang heb ik onderzoek gedaan in Playa Fortuna, een Nederlands appartementencomplex in Benidorm, waar elke winter honderden ouderen uit Nederland

verblijven. Gedurende deze tijd heb ik in verschillende appartementen binnen het complex gewoond. Door aan sociale activiteiten als kaarten, jeu de boules en bingo mee te doen, heb ik veel ouderen leren kennen, die mij in informele gesprekken en interviews hebben verteld over het leven in Playa Fortuna.

Door middel van antropologische theorieën over toerisme, waarin 'communitas' en 'anti-structuur' een grote rol spelen, en gegevens uit mijn onderzoek in een gemeenschap van Nederlandse overwintersaars probeer ik aan te tonen dat er onder overwintersaars in veel mindere mate sprake is van sociale isolatie dan in hun Nederlandse leef-situatie. De termen 'communitas' en 'anti-structuur' refereren aan de ideeën over toerisme als modern ritueel. (o.a. MacCannell 1976) De eerste fase van het ritueel, de 'rite of separation', is de voorbereiding van de vakantie (koffers inpakken, vrienden en familie gedag zeggen), de tweede fase ofwel de liminale fase, is de periode op de vakantiebestemming. Toeristen worden met de 'rite of reincorporation' geconfronteerd als zij terugkeren naar het dagelijks leven. 'Communitas' en 'anti-structuur' behoren tot de liminale fase, waarin vakantiegangers even 'weg' zijn van het dagelijks leven, even 'uit' de structuur van alledag. In de liminale fase zouden mensen zich uitzonderlijk open en vriendelijk jegens de directe omgeving gedragen (Lett 1983). Het hiërarchische kader waarbinnen men normaal denkt over andere mensen, wordt tijdens de liminale fase vervangen door een horizontale manier van denken. Status en sociale positie zijn tijdelijk niet belangrijk en mede-vakantiegangers worden, ondanks een eventueel verschil in klasse, als gelijken gezien. Volgens Turner (1969) bestaat er een dialectiek tussen een liminale fase en het dagelijkse gestructureerde leven. Mensen worden slechts vrijgesteld van structuur en belanden in een situatie van communitas om vervolgens weer terug te kunnen keren in de sociale structuur met hernieuwde krachten, geput uit de communitas-ervaring.

Tijdens mijn veldwerk in Playa Fortuna ben ik gaan kijken in hoeverre de begrippen communitas, anti-structuur en liminaliteit van toepassing zijn op de situatie van overwinterende ouderen in Benidorm. Zouden karakteristieke eigenschappen van een vakantietrip zoals de scheiding van het normale leven, homogeniteit en een ongestructureerde situatie ook in Playa Fortuna voorkomen? Zou een overwinterreis ook gekenmerkt worden door de afwezigheid van status en hiërarchisch gedrag?

Overwinteren als vakantie

Anti-structuur

De elementen van anti-structuur en communitas komen onder andere naar voren bij het idee van gelijkheid en het ontbreken van status onder de Playa Fortuna-gasten. Dit bleek bijvoorbeeld uit de wijze waarop mensen zich aan elkaar voorstellen en hoe zij hun mede-bewoners aanspreken. In Playa Fortuna werden uitsluitend de voornamen gebruikt. Tijdens mijn veldwerkperiode heb ik geen enkele keer meegemaakt dat

iemand zich als 'meneer' of 'mevrouw' voorstelde, hoewel de leeftijden van de gasten van het appartementencomplex toch behoorlijk uit elkaar lagen, ongeveer tussen 55 en 90. In Nederland zouden zij zeker een goede reden hebben gehad om elkaar met u aan te spreken. Zelfs ik, als allerjongste, kreeg alleen de roepnamen van de ouderen te horen. Opvallend was ook dat de voor naam van een overwinteraar door de bevriende bewoners vaak werd ingekort en verkleind. Theo werd al gauw Thé, Gerda was Ger, Flora werd Floortje, Hannie werd door veel overwinteraars Han genoemd en ik stond binnen de kortste keren beter bekend als Ol. Het gebruik van roepnamen creëerde een informele sfeer binnen de gemeenschap en de afkortingen, die fungeerden als koosnaampjes, versterkten dit nog. De status van de bewoners, die in het verleden is verworven, blijkt tijdens de overwinterperiode geen belangrijke rol te spelen. Deze vorm van gelijkheid wordt mede veroorzaakt door het feit dat veel bewoners tot dezelfde sociale klasse, de middenklasse, behoren. Uit de interviews bleek dat een groot aantal middenstander was geweest met een kraampje op de markt, een eigen winkel of een snackbar. In Playa Fortuna kwam het vroegere arbeidsverleden van de bewoners niet vaak ter sprake. Over het algemeen wordt maatschappelijk aanzien verkregen door een bepaalde carrière of hoog aangeschreven nevenactiviteiten, die in het alledaagse leven in gesprekken zeker aan bod komen. In praatjes met onbekenden wordt er in het 'normale' leven toch al snel gevraagd naar wat iemand doet of gedaan heeft.

Er kan echter niet gesteld worden dat in Playa Fortuna het spreken over het arbeidsverleden taboe is. Tijdens mijn verblijf begonnen bewoners bijna nooit uit zichzelf over dit onderwerp te spreken, maar bij navraag achteraf bleek de keuze voor dit gespreksonderwerp meer individueel bepaald te zijn. Theo en Trees, een bejaard echtpaar uit Schiedam, zeiden bijvoorbeeld nooit over het werk van vroeger te praten, terwijl Paul en Gerda uit Assen vrij veel beroepen van bewoners konden opnoemen. Toch wil ik stellen dat er een tendens in de 'Hollandse' kolonie was om niet over het vroegere werk te praten. Dit zou verklaard kunnen worden door het feit dat dit werk achter hen ligt. De meeste mensen zijn al een tijdje met pensioen en zijn nu met andere dingen bezig, die hun status zouden kunnen geven. Veel ouderen zijn actief in het vrijwilligerswerk, zowel in Playa Fortuna als in Nederland. Opvallend is dat zij hun nieuwe functie als vrijwilliger vaak spontaan ter sprake brengen en hier uitvoerig over praten. De huidige bezigheden van de bewoners zijn blijkbaar belangrijker als identiteitskenmerk en statussymbool dan hun voormalige carrière.

Rite of separation

Een overwinterreis zou, net als een vakantie, gezien kunnen worden als een ritueel met de bijbehorende fasen. Hoewel ik de eerste fase, 'rite of separation', niet daadwerkelijk heb meegemaakt, heb ik uit verhalen gehoord hoe de overgangsfase van het dagelijkse leven naar het overwinteren verloopt. De reisorganisatie Playa Fortuna biedt twee mogelijkheden om verzorgd (appartement en reis) naar Benidorm te gaan. Een klein deel van de overwinteraars gaat per vliegtuig naar Alicante, waar zij door de hostess en Theo op het vliegveld worden opgevangen. Met het speciale Playa Fortuna-busje worden de mensen naar het appartementencomplex vervoerd, terwijl Theo ondertussen kennis

maakt met de nieuwe bewoners en hun alvast het een en ander uitlegt over hun tijdelijke onderkomen. De meerderheid van de ouderen gaat met de bus en wordt door kinderen en/of kleinkinderen in Nederland bij één van de opstapplaatsen afgezet en uitgezwaaid.

De welkomstbrunch is de voltooiing van de 'rite of separation' en de definitieve inwijding in de Hollandse kolonie. De ochtend nadat een nieuwe groep uit Nederland is aangekomen, wordt er in het restaurant een brunch gehouden. De hostess en gastheer/restauranthouder Juan heten de mensen welkom, bieden hun een hapje en drankje aan en stellen zichzelf voor. Ze vertellen over de gang van zaken in het appartementencomplex; welke activiteiten er in het restaurant georganiseerd worden, wanneer men de handdoeken kan omwisselen, wanneer de appartementen schoongemaakt worden en andere wetenswaardigheden. Met de informatie van de welkomstbrunch zijn de pas gearriveerde gasten klaar om hun overwintervakantie volgens de Playa Fortuna-regels te beginnen en om deel uit te maken van de anti-structurele ouderengemeenschap.

De tweede fase van het ritueel wordt gekenmerkt door een anti-structuur: de afwezigheid van maatschappelijke hiërarchie en de mogelijkheid van het vertonen van niet-alledaags gedrag. Overwinteraars stellen zich uitermate vriendelijk op ten opzichte van elkaar. Zowel bekenden als onbekenden worden in het voorbij gaan gedag gezegd en veelal wordt hier ook een praatje aan vast geknoopt. Geregeld ontstaat er een soort opstopping van pratende mensen voor de ingang van het appartementencomplex, voor de entree van Playa Fortuna II of bij het terras voor het restaurant. Voorbijgangers worden bij de groep betrokken doordat hen niet alleen gedag wordt gezegd. Middels een vraag, een opmerking of een grap betreft het pratende groepje de langslopende medebewoners bij het groeps gesprek. Het maken van contact lijkt op een hele spontane en ongedwongen manier te gebeuren.

Annie: "Nee, ik ga niet speciaal naar beneden voor een praatje. Ik kom ze gewoon tegen. Vanmorgen kwam ik naar beneden, en dat zijn gewoon dingen die gebeuren, er loopt een meneer en die zoekt Klaas en ik ga mijn vuil wegbrengen en Klaas zit op het muurtje. Dus ik zeg; Klaas, iemand loopt je te zoeken. Maar Bea zit ernaast en mijn burens komen eraan en dan praat je met elkaar. En dat zijn de dingen dat ik zeg hoe ik contact heb met de mensen."

Doortje: "Moet je luisteren, als ik van mijn persoonlijkheid praat. Overal waar ik loopt, of zit, of hangt, of bengelt, maak ik contact. Ik loop bijvoorbeeld die laan af [de vrij steil hellende Calle Londres]. Wat een hol, hè mevrouw? Wat word je daar moe van, hè? Nou zo begint mijn gesprek, ik zeg wat terug, die zeggen ook wat terug. Af en toe sta ik daar een half uur, drie kwartier te kletsen. Kom ik daar aanlopen van de winkels vandaan, dan gaat ik beneden aan de hol, daar heb je zo'n stoepie, langs dat restaurant. Daar gaat ik dan zitten, rusten... Nou, binnen een tijd van een mum zitten er vijf, zes mensen om me heen. Wat is het warm, hè mevrouw? Oh, vindt u? Ja, ik ook, 't is ook warm. Of het is koud. Koud hè, mevrouw? Dan zeg ik, och, koud heb ik het nooit. Ik heb het nooit koud, ik heb het wel altijd warm. Nou, zo begint mijn gesprek."

Het gemak waarmee dit contact wordt gelegd, kan beschouwd worden als een niet-alledaags verschijnsel. Het aangaan van relaties met medebewoners, lopend van opper-

vlaakig tot intiem, is anti-structureel, aangezien de meeste overwinteraars zich in hun thuisomgeving lang niet zo open en spontaan opstellen ten opzichte van mensen. Een groot aantal ouderen in Playa Fortuna geeft te kennen dat het contact met buurtbewoners in Nederland lang niet zo veelomvattend is als het contact met de overwinteraars in het appartementencomplex.

Corrie: "Ik woon in een straat met eengezinswoningen, ja? Daar heb je niet zoveel contact mee als hier. Ik heb wel contact met de kaartclub, maar die wonen allemaal uitgebreid. Het is gedag, hoe is het ermee? Met de burens is het gedag in de tuin en verders..."

Olga: Niet bij elkaar koffie drinken of zo?

Corrie: Nee! Vroeger wel toen mijn man leefde, maar... streep eronder. Zonder ruzie, zonder niets hoor, er gebeurt niets en weg zijn ze. En door de week zeggen ze je gedag, want ik zie ze langs mijn huis gaan. Behalve zondags als ze naar de kerk gaan. Dan zeggen ze niets.

Het anti-structurele karakter van het overwinteren is ook terug te vinden in de wijze waarop de overwinteraars zichzelf kleden en verzorgen. De omschakeling van winter- naar zomerklleding lijkt niet alleen een wisseling van wollen truien naar katoenen bloezen, maar een overschakeling van een meer formele naar een informele sfeer. Eenmaal aangekomen in Playa Fortuna kleedt men zich voornamelijk met wat lekker zit en maakt men zich geen zorgen om het uiterlijk. Eén van de criteria voor veel overwinteraars om een kledingstuk aan te trekken is dat je er bruin in kunt worden. Of het leuk staat, is minder van belang. De meerderheid loopt elke dag in een korte broek met daarboven een T-shirt, een badpak of een mouwloos hemdje. Hawai-shirts worden hier en daar gecombineerd met gestreepte shorts of korte broeken met drukke patronen. Een aantal mannen loopt over het terrein van het appartementencomplex met ontbloot bovenlichaam. Bij sommige gelegenheden overschrijden zij in deze schaarse kledij zelfs de grenzen van Playa Fortuna. Zo onthaalde Theo op badslippers en in een korte broek de mensen die terugkwamen van de bustocht langs de amandelbloesem en verderop in de straat door de bus werden afgezet. Een andere man constateerde enigszins geamuseerd dat hij per ongeluk op zijn sloffen naar de bakker was gelopen. Uit de interviews met de bewoners van Playa Fortuna komt naar voren dat kleding in de overwintersituatie een andere betekenis heeft dan in Nederland. Men lijkt er minder waarde aan te hechten.

Hannie: "In Nederland ga ik elke week naar de kapper, elke dag make-up. Ja, alleen mijn ogen en lippen, maar dan ziet het er gelijk anders uit. Maar hier hoef ik niets. Ik loop met plastic schoentjes aan, daar zou ik thuis niet in lopen. Die dingen laat ik allemaal hier. In Nederland zou ik er zo niet bij durven lopen."

Frans: "Ik loop thuis nooit in een T-shirt. Zomers loop ik soms in een korte broek, maar dan moet het wel... dat de duiven van het dak vallen. Maar anders ook niet. En hier stap ik 's ochtends in mijn korte broek en loop ik naar buiten. Dat is heel vreemd. Dat vind ik van mezelf ook heel gek. Dat het hier gewoon kan, maar het is natuurlijk ook, voor mezelf, denk ik dan, als je naar buiten kijkt, de mensen lopen allemaal in korte broek en lopen allemaal... [...] Niemand zal zeggen, héé loop jij in de korte broek, want ze lopen allemaal in de korte broek."

Foute kleurencombinaties en het dragen van kledingstukken met verschillende contrasterende motieven zou kunnen duiden op een slechte smaak op modegebied. Dat dit bij de overwinteraars niet het geval is, demonstreren zij in de laatste fase van het vakantie-ritueel; de 'rite of reincorporation'. Vlak voor de vertrekdatum wordt er met name door de dames en in mindere mate door de heren een afspraak bij de kapper gemaakt om het haar opnieuw te watergolven, permanenten, kleuren of knippen. Op de dag van vertrek heeft er een metamorfose plaatsgevonden. Deze uiterlijke verandering onder de overwinteraars was eind maart, de grote uittocht in Playa Fortuna, het best te constateren. Ongeveer 150 ouderen zaten enige uren in het restaurant te wachten op de terugreis, aangezien zij 's ochtends het appartement al moesten verlaten en pas later op de dag zouden vertrekken. Vrouwen hadden, naast de pasgekapt haren, voor het eerst weer make-up gebruikt en een nette jurk aangetrokken. Sommige mannen zaten keurig in het pak met stropdas te wachten op de bus richting het vliegveld of Nederland. Op de opmerking dat ze er zo deftig uitzagen, reageerden velen met "Ja, we gaan weer naar huis".

Het opruimen van het appartement is één van de andere kenmerken van de 'rite of reincorporation' in de overwintersituatie. Ongeveer een week van tevoren begint men al met het inpakken van de koffers en de doos. Alle overwinteraars, die voor volgend jaar geboekt hebben, kunnen een grote kartonnen doos met spullen in de kelder zetten. Ruim voor de vertrekdatum worden alle decoraties en snuisterijen, zoals beeldjes, tafelkleedjes en fotolijstjes afgestoft, schoongemaakt en opgeborgen in de doos. Hoewel het inpakken en opruimen in principe in een dag gebeurd kan zijn, lijkt het alsof men meer tijd nodig heeft om afscheid te nemen van Benidorm.

De laatste week staat geheel in het teken van het einde van de vakantie. Naast het opruimen wordt er druk schoongemaakt, want de ouderen willen het appartement keurig achterlaten voor de schoonmaaksters. Daarnaast struinen de mensen voor de laatste keer de winkeltjes van Benidorm af op zoek naar geschikte cadeautjes voor familie en vrienden.

Gemeenschap

Het verblijf van de ouderen wordt niet alleen gekenmerkt door elementen van anti-structuur en communitas. Turner (1969) stelt dat een periode van anti-structuur slechts tijdelijk kan zijn, daarna dient er weer een periode van structuur te komen. De verblijfsduur van een overwinteraar, drie a zeven maanden, lijkt langer te zijn dan de maximale duur van een liminale periode. Daarom is er toch een zekere mate van structuur nodig om het reilen en zeilen in Playa Fortuna in goede banen te leiden. Er is dan ook de vorming van een klein aantal regels en een eenvoudige hiërarchie waar te nemen.

Status

De hiërarchie in Playa Fortuna wordt niet bepaald door de factoren buiten de Hollandse kolonie. Het arbeidsverleden of de afkomst van een bewoner dragen niet bij aan de hoogte van de status, maar de ontplooide activiteiten in de 'retirement community' tellen

wel mee in de hiërarchie. Stokes (1990) maakt in haar onderzoek naar een Amerikaanse migrantengemeenschap in Mexico onderscheid tussen drie hiërarchische lagen van leden: 'key figure', 'involved' en 'not involved'. Deze indeling van de leden van een gemeenschap kan in Playa Fortuna ook gemaakt worden.

Key figures

De key figures in het appartementencomplex zijn drie echtparen, die zich relatief lange tijd, zes à zeven maanden, in Benidorm ophouden. Elk echtpaar heeft zich vrijwillig verantwoordelijk gesteld voor het regelen en organiseren van zaken in de Hollandse kolonie.

Trees en Theo staan de hele dag klaar om de hostess en de eigenaar van Playa Fortuna met allerlei klusjes bij te staan. Voor de opening van het nieuwe gebouw, Playa Fortuna III, heeft Theo geholpen om het meubilair naar binnen te krijgen, terwijl zijn vrouw zich ontfermde over de inventaris van de keukens. Theo gaat elke zaterdag met de hostess mee naar het vliegveld om nieuwe gasten op te halen. Keurig in het pak wacht hij de mensen op en maakt ze wegwijs in de gemeenschap. Hij deelt ook elke maandag schone handdoeken uit en elke zaterdag de overwinterkrant. Trees fungeert, net als haar man, als een vraagbaak voor de minder ervaren overwinteraars. Tussen de middag smeren Trees en Theo boterhammen voor de hostess en de eigenaar, die regelmatig op hun balkon lunchen.

Ben en Bea wonen, vanwege de hoge huur, niet in Playa Fortuna, maar in de flat achter Playa Fortuna II. Dit echtpaar fungeert als de persoonlijke assistent van Juan, de gastheer van het complex en organisator van de activiteiten. Sinds een jaar of vijf organiseren zij de kaartavonden, de bingo en het koffieuurtje op dinsdagochtend. Drie keer per week int Ben het entreegeld voor het jokeren en klaverjassen, deelt de consumptiebonnen uit, telt aan het eind van de avond de punten op en roept de namen van de winnaars om. Op drukke avonden helpt hij bovendien mee om drankjes te verkopen aan de bar. Tijdens de verrassingstochten, Playa Fortuna-bustochten, helpt Ben Juan om alles in goede banen te leiden en als een ware gids vertelt hij in de bus de ouderen wat over de omgeving. Bea maakt kaartjes voor het jokeren, waarop staat aan welke tafel iemand moet spelen, ze koopt de prijzen voor het kaarten, bingo en de playbackshow in en verkoopt de bingokaarten. Ze heeft alle gordijnen in het restaurant genaaid. Bovendien treedt ze elke week op in de playbackshow met een ludieke imitatie van André van Duin of Tineke Schouten.

Tine en Kees ontfermen zich over het onderhoud. Kees kan men beschouwen als de collega van de conciërge Benito. Elke dag zijn ze samen in de weer om allerlei klusjes in de gebouwen op te knappen. Als neef van Nel van de Berg, de echtgenote van de eigenaar van Playa Fortuna, is Kees met Tine zes jaar geleden uitgenodigd in Playa Fortuna. Toen daar bleek dat de eigenaar wel een hulpje kon gebruiken, heeft Kees de gelegenheid aangegrepen om op vrijwillige basis in het appartementencomplex te klussen. Kees rijdt elke dag op vaste tijden voor moeilijk lopende mensen met het Playa Fortuna-busje heen en weer naar de supermarkt. Tine zorgt voor de hond van de eigenaar, wanneer hij weer eens naar Nederland moet. Ze valt ook in als hostess, als deze een keer

ziek of op vakantie is. Tijdens de bingo haalt Tine vaak de oude bingokaartjes op en playbackt elke zondag wel een paar liedjes.

De sleutelfiguren van Playa Fortuna verkrijgen hun hoge status door hun bezigheden in de gemeenschap, maar de relatie met het personeel, als gevolg van hun actieve rol, scoort ook hoog op de sociale ladder van de Hollandse kolonie. Een vriendschappelijke verhouding, in plaats van een gast-werknemerrelatie, met de eigenaar van Playa Fortuna, de restauranteigenaar/gastheer, de hostess of de conciërge is belangrijk voor het verkrijgen van aanzien. Met name Trees en Theo, maar ook andere overwinteraars dwepen met het contact met de eigenaar. Tussen de middag vermeldt Theo regelmatig dat hij nu echt naar huis moet, want “de grote baas” komt een broodje eten. Niet alleen de eigenaar van Playa Fortuna, maar ook Juan, de restauranteigenaar/gastheer, vraagt Theo wel eens om een gunst.

Theo: “Als hij om personeel verlegen zit, dan komt hij hier bellen. Ik heb een keer gelachen joh! Dat was twee, drie jaar geleden, hè? Komt die kok van beneden; Theo... trabajo! Theo... trabajo! Dus ik naar beneden toe. Toen moest ik die tafels afruimen. Toen stonden ze in de rij om te eten hiero. [...] Dus ik meegeholpen en toen ging het wel en toen kreeg ik vijf van zulke tongen mee. [...] En ik heb een keer vijftientig karbonades gehad. Stond hij buiten te bakken, maar hij had er voor iedereen twee gemaakt, maar de mensen hoefden er maar één, Dus toen had hij een berg karbonade over.”

Een echtpaar, in een appartement op twaalf hoog in Playa Fortuna III, kreeg regelmatig bezoek van de eigenaar, omdat hij vanaf hun balkon de bouw van het zwembad goed kon overzien. Naderhand vertelt de man vol trots aan wie het maar wil horen dat de baas weer was langs geweest. Tine en Kees gaan in het weekend geregeld op bezoek bij de conciërge en zijn vrouw, die in het weekend naar hun huisje in de bergen gaan. Af en toe nemen ze wat kennissen uit Playa Fortuna mee, die na die tijd hun foto's door de gemeenschap laten circuleren. Zij zijn bij Benito op bezoek geweest!

De kleine privileges, die de 'key figures' met dit vrijwilligerswerk verdienen, bevestigen hun hoge status. Zo mag Trees één avond in de week de strijkplank uit het strijkhok naar haar appartement meenemen om thuis, in plaats van beneden, het werk te doen. Ze hoeven niet te betalen voor de stalling van de doos met spullen, die gedurende hun afwezigheid in de kelder van Playa Fortuna staat en de kosten voor het gebruik van de TV-kabel worden veelal ook niet in rekening gebracht. Tine en Kees mogen het busje wel eens voor privé-gebruik meenemen en toen Tine vorig jaar last van heimwee had, heeft de eigenaar van Playa Fortuna haar voor een weekje laten overvliegen naar haar kinderen in Nederland.

Hoewel de sleutelfiguren waarschijnlijk meer privileges hebben dan mij ter ore is gekomen, staan deze in geen verhouding tot het werk dat zij voor Playa Fortuna verrichten. Het gaat hier duidelijk om een ander doel dan materiële beloning.

Jacobs (1974) constateert in zijn etnografie over een Amerikaans 'retirement community' dat de actieve leden niet alleen actief willen zijn, maar zich ook nuttig, bruikbaar en onmisbaar willen voelen. Om aan deze behoefte te voldoen beginnen ouderen met betaald of vrijwilligerswerk. Het werk is een poging om zich te ontdoen van het negatieve stigma, dat de pensionering met zich meebrengt. Hoewel de maatschappij hen

beschouwt als personen, die zich moeten loskoppelen van het sociale leven, omdat zij niet meer zouden kunnen voorzien in hun eigen en andermans behoeften, proberen de actieve leden het omgekeerde te bewijzen. Zij achten zich niet alleen capabel om zichzelf te redden, maar ook om anderen te helpen. Jacobs concludeert dat het zoeken naar werk door ouderen ook een zoektocht is naar een bron van zelfvertrouwen en identiteit. Miller (1965) zegt dat de activiteit van bejaarden gezien kan worden als pogingen om hun vrije tijd op een zinvolle en verantwoordelijke manier te besteden. Om dit te bereiken introduceren zij aspecten van arbeid in hun vrije tijd, net zoals er vroeger momenten van vrije tijd werden ingelast tijdens het werk.

De 'key figures' in Playa Fortuna trachten door een prominente rol in de gemeenschap te spelen status te verwerven maar proberen zich ook nuttig te maken in ruil voor dankbaarheid en erkenning van de medebewoners. Theo bezoekt bijvoorbeeld vaak bewoners, die tijdelijk in het ziekenhuis liggen, of hij haalt medicijnen voor de zieken in Playa Fortuna en water voor de mensen die slecht ter been zijn. Over een bewoner, die last van zijn stoma had, zegt Theo:

Ik heb die man helemaal beter gepraat. Gekweg gesproken. Die man zat in zijn rats. Kwam zij hier huilend te bellen; Thé, kom eens, kom eens, mijn man zit... Toen ben ik naar boven gegaan, toen heb ik met hem gepraat. Ik zeg: "Nou jongen, als je erg veel pijn heb aan je uitlaat, laat je dan in godsnaam hier opereren, want hier zijn ook goede doktoren." Een uur met hem zitten praten en toen zat hij te lachen. Toen was het over.

Tijdens de vele informele gesprekken in hun appartement leest Theo graag de dankbrieven voor van mensen die zij geholpen hebben. Ook krijgen zij vaak overgebleven levensmiddelen van dankbare bewoners die weer naar Nederland gaan. De dankbetuigingen zijn erg belangrijk voor het echtpaar. "Daar doen we het voor." De andere echt)paren helpen de leden van de gemeenschap meer op een indirecte manier met de organisatie van de spelletjes en het onderhoud van het terrein. Zij ontvangen dan ook minder rechtstreekse dankbetuigingen van de bewoners, maar krijgen wel erkenning van de baas, de restauranteigenaar, de hostess en de conciërge. Ook zij genieten een hoge status door hun actieve rol in de gemeenschap.

Involved

De tweede categorie bewoners in de hiërarchie van Playa Fortuna in de 'involved'. Deze mensen, die bij de gemeenschap zijn betrokken, maar geen sleutelpositie innemen, zijn duidelijk in de meerderheid in de kolonie. Het grote verschil tussen de 'key figures' en de 'involved' is dat de sleutelfiguren in de gemeenschap zich actief bezig houden met het organiseren, regelen en realiseren van activiteiten en de 'involved' niet. Sommigen van hen helpen de 'key figures' met het ophalen van de oude bingokaartjes, doen mee aan de playbackshow en nemen deel aan activiteiten en sociale gebeurtenissen in de gemeenschap, terwijl anderen slechts selectief deelnemen aan het programma.

Not involved

De derde categorie is de 'not involved'. Deze groep in de gemeenschap is erg klein. Er is een aantal mensen dat geen zin heeft of om andere redenen (niet bestand tegen rokerige ruimten) niet meedoet in de georganiseerde gezelligheid (spelletjes). Deze mensen hebben echter toch contact met in ieder geval een paar medebewoners buiten het georganiseerde circuit om. Degenen die zich volledig afsluiten van contact met anderen en in feite geen deel uitmaken van de gemeenschap zijn in het geval van Playa Fortuna een bijna te verwaarlozen aantal.

De mate van betrokkenheid van overwinteraars lijkt in direct verband te staan met de duur van hun verblijf. De zes sleutelfiguren wonen per jaar zo'n zes maanden in Benidorm. Ook personen, die zich tussen de categorieën 'key figures' en 'involved' bevinden en zich actief opstellen in het helpen van de medebewoners blijken in bijna alle gevallen langer dan de gebruikelijke drie maanden te blijven. In tegenstelling tot de minder actieven, zien de sleutelfiguren Playa Fortuna als hun thuis en dus als de aangewezen plek om aanzien te verwerven. De 'involved' en 'not involved' vertoeven over het algemeen tussen de vier maanden en zes weken in de gemeenschap. Deze laatste twee categorieën lijken minder op zoek te zijn naar status en erkenning in Playa Fortuna, omdat zij in Nederland vaak al een actieve rol spelen in verenigingen, clubs of ander vrijwilligerswerk. Zij zoeken hun bron voor zelfvertrouwen en identiteit in Nederland. De minder actieven zien hun overwinterperiode meer als een vakantie en hebben daarom in Benidorm nauwelijks de behoefte om aspecten van arbeid in hun vrije tijd te verwerken.

Sociale controle

De sociale controle in Playa Fortuna is groot. Net zoals Trees en Theo, kennen de meeste mensen haast iedereen en bijna alle bewoners kennen hen. De gasten houden elkaar in de gaten en weten over het algemeen hoe het met de ander gaat. De gemeenschap, gebaseerd op leeftijd en nationaliteit, biedt bescherming tegen de anonimiteit. Het feit dat men bekend is in een groep geeft een vertrouwd en veilig gevoel. Veel geïnterviewden gaven aan dat het aspect van veiligheid een aanzienlijke rol heeft gespeeld in de keuze van de overwinteraccommodatie. De overwinteraars leven volgens de waarden van vroegere tijden. Tijdens een groot deel van hun leven waren 'oude' waarden als vriendschap en wederzijdse hulp heel gewoon en zij missen deze in de huidige maatschappij.

Men gelooft dat men in Playa Fortuna niet bang hoeft te zijn om alleen te komen te staan als men ziek of hulpbehoevend wordt. In geval van nood kunnen de zieken in hun eigen taal uitleggen wat er aan de hand is en staan de medebewoners voor hen klaar. Ze doen boodschappen, bellen de dokter of halen medicijnen. Zeker voor alleenstaande overwinteraars is deze gedachte een geruststelling.

Annie: Wat me trekt is dat ze mijn taal spreken. Dat als me wat gebeurt, dat ze kunnen helpen. Dat vind ik het allerbelangrijkste. Want ik ben natuurlijk wel flink, maar ik zal

maar vallen of iemand zal mij omver lopen, offe... ik lig daar op straat en ik breek mijn heup, of net pot wat. Je kan het niet weten. Dan weet ik zeker dat er altijd wel iemand is die naar je toe komt of je even helpt. [...] Ik denk als er hier in de nacht wat gebeurt en ik zou op de muur bonken... dan staan ze gelijk klaar.

Flora: [...] Ik ben in Moby Dick (andere appartementenflat) geweest een jaar. Maar dat was ook niets, want ik was daar verkouden en niemand keek er naar je om. En toen hebben de kinderen eindelijk voor mij Playa Fortuna geboekt. Zeiden ze, mama, dan zit je in zo'n Hollandse kolonie en jij bent alleen. En daar heb je een dokter en daar is dit en daar is dat.

Corrie: Ze letten wel op me, maar het hoeft niet. Maar als er wat is, kan ik gelijk bellen. Gaan ze boodschapjes voor me halen, want ik ben echt zes weken vreselijk verkouden geweest. Niet te kort. En dan hebben ze medicijnen voor me gehaald, ze brengen een aspirientje bij je of... eh... ze komen hier aanbellen. Cor, heb je nog wat nodig?

In hun onderzoek naar gemeenschapsvorming onder ouderen, die rondtrekken in een 'recreational vehicle' (RV) in Amerika, merkten Counts en Counts (1992) op dat deze bejaarden op een kampeerterrein binnen de kortste tijd een wij-gevoel creëren. Aangezien er op een camping geen familieleden of vrienden zijn, nemen burens en andere RV'ers de rol van vrienden en familie op zich. Ze helpen met het installeren van het voertuig, brengen eten, geven advies en wisselen persoonlijke informatie uit. Daardoor omgeven zij zich met een sociale – familiale – structuur.

Het overnemen van de familierol is ook in Playa Fortuna waar te nemen. Men helpt elkaar in geval van problemen en hoopt dat dezelfde hulp omgekeerd ook wordt geboden als dat nodig is.

Trees: Als iemand in het ziekenhuis legt, Thé gaat naar het ziekenhuis. Is er iemand ziek, bellen zij de dokter, halen wij de medicijnen. We hebben het hiernaast gehad, die vrouw lag in het ziekenhuis en die man was niet in orde. Is hij de hele week in de kost geweest, die heb hier gegeten en al. [...] Die man was aan één kant verlamd en hij was een beetje... doofstom eigenlijk hè? Nou, zo'n man kan je toch niet laten versuffelen, dat kan je niet maken. En dat vang je hier op, maar in Holland dan hebben ze meer de familie, waar ze dan naar toegaan. Eigenlijk moet je het zo zien. Het is ene familie van ons.

De meeste overwinteraars realiseren zich dat zij, afgezien van een eventuele (reis)partner, de hulp van de bewoners nodig hebben om op een goede manier de overwinterperiode door te komen.

Frans: Je hebt iemand nodig. En iemand anders heeft jou nodig als je hier lang bent, want anders red je het niet. [...] Ze staan allemaal voor je klaar. Iedereen helpt elkaar mee, dat vind ik ook zo raar. Mensen komen aan met de bus, met de koffers. Oudere mensen als ik zelf dus, dan zeg ik; kom op, ik pak je koffers wel even mee naar binnen. Maar een paar jaar geleden deden ze dat ook voor ons.

Belangrijk bij de creatie van een gemeenschap en een wij-gevoel is het principe van reciprociteit. Als ouderen lange tijd doorbrengen met vreemden, dan moet er een manier

gevonden worden om moeilijke tijden door te komen. Dat is de strategie van wederzijdse hulp en bijstand. Reciprociteit is essentieel voor het succes van deze strategie (Counts & Counts 1992). In de RV-gemeenschap is naast het uitwisselen van informatie en bijstand in geval van ziekte of technische problemen, het delen van voedsel een typische vorm van reciprociteit. Counts en Counts geven een rituele waarde aan het delen van eten, omdat dit het gemeenschapsgevoel versterkt. Door andermans voedsel te eten, geven de RV'ers blijk van een vertrouwen in elkaar. Het bevestigt het idee dat iedereen als gelijke wordt gezien.

In de Playa Fortuna-gemeenschap speelt deze vorm van reciprociteit een minder nadrukkelijke rol. In tegenstelling tot de RV'ers, die slechts korte tijd samen doorbrengen, hebben overwinteraars meer tijd om een wij-gevoel te creëren. Het principe van de wederkerigheid wordt dan ook op een minder directe manier toegepast, maar is zeker aanwezig. Men wisselt zowel materiële als niet-materiële giften uit in Playa Fortuna. Een ziekenhuisbezoek wordt naderhand beloond met een dankbetuiging in de vorm van een bosje bloemen of een kaartje. Boodschappen halen voor iemand, die daartoe niet in staat is, kan een cadeautje opleveren of een kopje koffie op een terrasje. Medicijnkaarten van de trombosediens, die zich een paar kilometer verderop bevindt, worden nu eens door de een en dan weer eens door de ander opgehaald. Ook wordt er voedsel uitgewisseld.

Doortje: [...] En dan heb de buurvrouw hachee gekookt, en dan heb ze een portie over, zijn ze met zijn tweeën, is het niet genoeg voor de andere dag voor twee personen. Dan zegt ze: "Ik heb een portie over, ben je niet vies van mij?" Zeg ik: "Nou, ik heb u angekeken" ... Ik kijk natuurlijk wel de mensen an, hè? [...] Ik zeg: "Nou geef maar hoor!" Kijk, spaar ik weer een maaltijd uit. En als ik weet van wie het is, geeft het toch niet. Zo doe ik het! En die heb weer zuurkool gekookt, toen we die koude dagen hadden, zuurkool, gingen ze winterkost klaarmaken, peen en uien. Ja, we hebben wat over voor morgen, maar niet voor twee personen, wil jij het? Ja, dat is goed, dan kan ik het de andere dag opbakken of opwarmen, waar ik zin in heb. [...] En als ik dat dan een paar keer heb meegemaakt, dan geef ik die mensen weer een klein dingetje voor honderd peseta's, een eh... attentie dat ik dankbaar ben voor dat prakkie eten. [...] Dat is toch leuk en zo doen we het over en weer. En zo blijft het ook gezellig.

Regels

Bewoners van Playa Fortuna worden geacht zich aan een aantal geschreven en ongeschreven regels te houden. Deze versterken de homogeniteit in de gemeenschap en worden in stand gehouden door sociale controle. Afgezien van de gezamenlijke identiteitskenmerken leeftijd en nationaliteit worden de gasten door de vastgestelde normen en waarden en de onderlinge controle daarop tot een conforme levensstijl aangespoord.

De expliciete regels worden op de welkomstbrunch keurig uitgelegd en bovendien hangt het reglement in de hal van Playa Fortuna II. De brunch kan dit opzicht gezien worden als een toegangsritueel, die de bevordering van solidariteit in de gemeenschap tot doel stelt (Legesse 1979). Men vertelt dat op de dag dat de bedden verschoond worden, de gasten hun vuile was, opgeknoopt in een bundeltje, buiten de deur moeten zet-

ten. Als men het appartement verlaat moeten alle lichten uit zijn. Men mag de zwerfkatten op het terrein niet voeren. Op de dag van vertrek moet men om tien uur uit het appartement zijn, enzovoort. Als men van de regels afwijkt, wordt men daar vriendelijk op gewezen door de hostess of de conciërge.

De impliciete regels zijn moeilijker te ontdekken, maar zijn wel degelijk aanwezig. Deze gedragscodes lijken gebaseerd te zijn op 'communitas'. In een situatie van communitas, bijvoorbeeld een vakantie, bejegen iedereen elkaar spontaan op een vriendelijke manier en staat men uitzonderlijk open voor elkaar. In veel gevallen gedraagt men zich ook in Playa Fortuna spontaan op deze manier, maar de ongedwongen omgangsvorm heeft toch een gestructureerd karakter gekregen. Als verplichte communitas is de vriendelijke gedragscode opgenomen in de impliciete regels. Zo is het in Playa Fortuna 'not done' om over het terrein te lopen zonder de medebewoners gedag te zeggen.

Joop: [...] er zijn erbij die zeggen nooit goedemorgen.

Jannie: En dan roepen wij: Goedemorgen!

Joop: Nee! Niets! Er is er eentje bij, die heb zo'n pens. [...] Zijn broek hangt op z'n knieën en dan heeft hij een zonnebril op en dan loopt hij... Ik zeg: Goedemorgen. Hij kijkt recht vooruit. Nog geen grijnsje op die smoel. En elke ochtend zeg ik goedemorgen. [...] Ik kan het niet uitstaan!

Jannie: Misschien leert hij het nog een keer. Ook met Benito hebben we toen zo gelachen. D'r was ook een kerel die zei: Hoe kan ik naar drie komen. Benito zegt: Wij zeggen hier altijd eerst goedemorgen. Hij zegt tegen mij: Dat is toch zo, hè?

Joop: Het mooiste was, we stonden te praten met Bonito (bedoelt Benito). Als ik hem tegenkom zeg ik: Goedemorgen. Goedemorgen! Staan we zo te praten, komt hij eraan, gaat hij in gebroken Spaans tegen Bonito hoe hij bij drie ken kommen. Die zegt: We zeggen altijd goedemorgen. Hij zei gelijk niets meer.

Daarnaast is er een taboe op het maken van teveel geluid. De ongeschreven regels hierover gaan een stuk verder dan de officiële voorschriften, die 's nachts (naald)hakken op de gang verbieden. Het bezoek van de burens, kan ook vroeg op de avond al tot irritatie leiden als er, naar de mening van de klagers, te hard gelachen wordt. Er wordt gelijk aan de bel getrokken als er op een later tijdstip met schoenen in het bovenliggende appartement wordt gelopen. Frans en Hannie vonden een anonieme brief onder de deur van een klager, die vond dat zij niet de hele nacht in hun flat moesten rondstampen. Later bleek dit Alie te zijn, die er een gewoonte van maakte om 's nachts met haar wandelstok door haar huis te spoken.

Schoonmaken hoort ook tot de impliciete voorschriften. Elke week komen de schoonmaaksters langs om de appartementen weer aan kant te maken, maar de gasten behoren elke dag met het soppen van hun flat bezig te zijn. Niet voor niets worden de overwintersaars door het personeel 'de schoonmaakploeg' genoemd. Veel mensen beginnen bij aankomst gelijk hun huisje te boenen, ramen te zemen en alle keukenspullen af te wassen. Tijdens de gezamenlijke bijeenkomsten in het restaurant of op het terras voor het restaurant worden de schoonmaakactiviteiten besproken. Een deel van de gasten weigert zelfs de wekelijkse beurt van de Spaanse schoonmaaksters, omdat zij ervan overtuigd zijn dat deze niet zo netjes werken. Bovendien wordt hun privacy op deze

manier aangetast. Het terrein van Playa Fortuna wordt ook keurig verzorgd. Als een enkeling zijn afval in een papierbak wil deponeren, wordt hij bestraffend toegesproken door oplettende voorbijgangers.

Als sancties op het overtreden van de ongeschreven regels zijn het geklets en geroddel van de andere bewoners over de misstap goede middelen. Binnen de kortste keren weet iedereen wie een viespeuk is, wie 's avonds pas laat thuis komt en wie er een sjagrijn is. Wie een regel overtreden heeft, kan het gepraat achter zijn rug stop zetten door zijn fout recht te zetten of zich de volgende keer wel aan de regel te houden.

Er wordt niet uitsluitend over de overtreders van de impliciete regels geroddeld. Iedereen die zich, op wat voor manier dan ook, onderscheidt van de rest wordt uitgebreid besproken door zijn medebewoners. Deze reactie van de gemeenschap op alles wat anders is, is een poging om de homogeniteit in de groep te bewaken. Zowel de slachtoffers van het geklets als mensen die minder direct met de gevolgen te maken hebben, wijzen het geroddel af. Deze kant van de sociale controle wordt als een van de meest negatieve kanten van Playa Fortuna gezien. Flora was het onderwerp van gesprek, omdat zij in Benidorm op 74-jarige leeftijd verliefd was geworden op een alleenstaande man:

Wat heel erg is... heb je misschien zelf ook gezien... het is Peyton Place hier. [...] Nou kijk, er wordt ontzettend over iedereen gepraat en dat zijn altijd meestal dezelfde personen. Dan pakken ze die als ze wat weten of ze hebben aan die iets en dan pakken ze die. [...] Je moet ook ontzettend uitkijken wat je zegt. Als je zoiets zegt, dan maken ze er zoiets van. Maar het is jammer dat de mensen zo zijn. Ik vind als mensen een klein beetje intelligent zijn of een beetje doordenken dan doen ze dat niet. Want een intelligent mens gaat niet over anderen slecht praten. Want ieder mens heeft zijn eigen leven, de ene heeft zo'n karakter en de andere zo. En dat mag toch?

Om het roddelcircuit uit de weg te gaan, heeft Flora besloten volgend jaar niet meer naar Playa Fortuna te gaan, maar te overwinteren in een andere flat in dezelfde straat:

In de eerste plaats was ik moe van dat kletsen. Daar word je zo doodmoe van. Maar dan gaan ze je uithoren, dan zeggen ze, je hebt gelijk Floor. En tegen anderen... heb je dat gehoord? Terwijl het allemaal niet waar is dat ik dat gezegd heb. Weet je, dat averechtse... als ik jou dat vertel, maar je vertelt dat niet, maar iets heel anders. Dan denk ik hoe is het mogelijk? Waarom doen ze dat daar? [...] Als je van iedereen afstand doet, dan kan je net zo goed alleen zijn. En daar naar toe gaan kaarten of daar naar toe gaan zondag eten of playback luisteren en dan weer in je eigen gedoetje zijn.

Het type van geroddel, dat door jaloezie en afgunst wordt veroorzaakt, lijkt voornamelijk in de hoogste laag van de hiërarchie voor te komen. De 'key figures' kunnen het soms moeilijk verkroppen dat een andere sleutelfiguur een belangrijke positie in de gemeenschap inneemt en proberen dit te bestrijden met praatjes.

Zo vertelde Trees, toen ik na het formele interview de memorecorder had stopgezet, dat Tine en Kees tegen iedereen zeggen dat zij al heel lang in Playa Fortuna komen, wat volgens haar niet klopt. Bovendien doet Kees zich, volgens Trees, voor als nabije familie van eigenaar Jan van den Berg, terwijl hij slechts een "verre neef van Nel" is. Ook Ben en Bea doen alsof zij al jaren in Playa Fortuna komen maar ze hebben nooit in de

kolonie gewoond en komen er nog maar een jaar of vijf. Het echtpaar heeft zich, naar Trees' zeggen, "met punten en ellebogen naar binnen gewerkt" en haar uit de organisatie gestoten.

De ongeschreven regels en onderlinge controle daarop socialiseren vreemdelingen, die niet weten hoe het er in de gemeenschap aan toegaat. In de afgelopen jaren, met slechts enkele nieuwkomers per winter, verliep dit socialisatieproces waarschijnlijk vrij vlot en werden de nieuwe overwintersaars snel opgenomen in de gemeenschap. Met de komst van het nieuwe gebouw, Playa Fortuna III, en de toestroom van een groot aantal nieuwelingen is de socialisering enigszins in problemen gekomen. Het bleek voor de gemeenschap moeilijk te zijn om een grote groep vreemdelingen op te nemen, die door hun afzondering in het nieuwe gebouw de normen en waarden niet goed aanvoelden. Als reactie op de 'invasie' van nieuwkomers trokken de bewoners van Playa Fortuna I en II naar elkaar toe en roddelden over de bewoners van de nieuwe flat. Zonder uitzondering gaven de geïnterviewden aan dat er een verschil bestond tussen Playa Fortuna I en II en het nieuwe Playa Fortuna III. Het contact in III zou minimaal zijn en de mensen uit het nieuwe gebouw zouden elkaar en de rest van de gemeenschap nauwelijks gedag zeggen. Bovendien worden de bewoners van III verdacht van 'hoogheidswaanzin'; zij zouden denken dat zij beter zijn dan de bewoners van Playa Fortuna I en II.

Trees en Theo filosoferen over het verschil tussen Playa Fortuna en de oudere appartementen:

Theo: Nou dit is de gezelligste sfeer, in twee. Niet omdat ik er zit hoor!

Trees: Amicaler hierzo. Amicaler.

Olga: Hebben jullie enig idee waardoor dit zou kunnen komen?

Trees: Dat sommige mensen het misschien een klein beetje te hoog in hun hoofd hebben, Ja absoluut! [...] Want er zijn een hoop mensen die in drie zitten, die eigenlijk in twee zaten... zitten nu in drie.

Theo: Ja, maar omdat ze mooie ruimte...

Trees: En negen van de tien zouden er weer terug willen (terug naar Playa Fortuna II).

[...] Het is verschrikkelijk mooi in drie, echt heel mooi, maar ik zou er echt niet... Ik wil hier gewoon blijven. [...] Intiemer! Gezelliger!

Conclusies

Communitas, anti-structuur en liminaliteit zijn veelgebruikte begrippen in antropologisch onderzoek naar toerisme. Lett (1983) stuitte in zijn studie over jachttoeristen op verschillende kenmerken van liminaliteit en communitas; homogeniteit, gelijkheid, uniforme kleding en de afwezigheid van status. Tijdens de vakantie gedragen de jachttoeristen zich op een hele andere manier dan thuis. Lett concludeerde dat de boottoeristen in het Caribische gebied op een buitengewoon vriendelijke manier met elkaar omgaan en zich met de voornaam voorstellen. Bovendien worden verdere identiteiten, die bij de thuissituatie horen (zoals baan, inkomen en nevenactiviteiten), niet naar voren gebracht in de gesprekken.

Ondanks de aanwezigheid van de anti-structurele aspecten, past de leefsituatie van overwintersaars aan de Costa Blanca niet binnen hetzelfde theoretische kader. De ouderen in Playa Fortuna bevinden zich in een situatie van noch volledige anti-structuur noch volledige structuur. Door de coëxistentie van *communitas* en structuur wil ik stellen dat er sprake is van een tussenfase; een fase tussen structuur en anti-structuur. De aanwezigheid van structuur in een periode, waarin men voornamelijk anti-structurele elementen zou verwachten, laat zien dat overwintersaars zich in een bijzondere, onvergelijkbare positie bevinden. Het zijn geen vakantiegevoelers, maar ook geen migranten of settlers. Playa Fortuna kan gezien worden als een mix tussen een vakantiekolonie met een anti-structureel karakter en een gemeenschap, die duidelijk gestructureerd is.

Het ontstaan van een dergelijke tussenfase kan toegeschreven worden aan de dialectiek tussen de liminale en gestructureerde periode in het leven van de mens. Volgens Turner (1969) kan de anti-structuur slechts korte tijd de overhand hebben, waarna men weer terugkeert naar het alledaagse gestructureerde leven. Het verblijf in Playa Fortuna duurt voor de overwintersaars blijkbaar te lang om de liminaliteit voort te laten duren. De associatie van Playa Fortuna als woonplaats is bij verschillende bewoners aanwezig. Door het verblijf in het appartementencomplex meer te zien als een manier van wonen of een levenswijze vervalt men, na het eventueel euforische vakantiegevoel van de eerste dagen, van de liminale fase gedeeltelijk naar de reïncorporatie-fase. De kenmerken van *communitas* (afwezigheid van status, open en vriendelijk gedrag jegens medebewoners) zijn nog steeds aanwezig, maar manifesteren zich binnen een enigszins gestructureerde gemeenschap.

Juist dit tussenstadium maakt het overwinteren zo aantrekkelijk voor Nederlandse ouderen. Het verschaft hun een vorm van welzijn dat sociaal en fysiek op een hoger niveau ligt dan het welzijn van veel ouderen gedurende de Nederlandse winters. Zowel de behoefte aan enige regelmaat en structuur als de behoefte aan nieuwe contacten en activiteit worden binnen Playa Fortuna bevredigd. Hoewel het dagelijks leven van de overwintersaars veel overeenkomsten vertoont met hun leven in Nederland, is er in Benidorm veel tijd ingeruimd voor de contacten met de medebewoners. Door de aanwezigheid van *communitas* blijkt het maken van contact heel soepel te gaan en wordt extra gestimuleerd door het mooie weer. Onder invloed van de zon maken de bewoners van Playa Fortuna zich zichtbaar, bereikbaar en toegankelijk voor elkaar.

Ouderen vinden in Benidorm het contact, dat hun in de winter in Nederland vaak ontbreekt. Samen bouwen ze aan een gemeenschap, die in een aantal opzichten overeenkomt met hun Nederlandse levenswijze. Vergelijkbaar met de RV-gemeenschap (Counts & Counts 1992) besluiten veel ouderen te gaan overwinteren juist om dit gemeenschapsgevoel te ervaren. Dit gevoel wordt gevormd door de wederzijdse hulp, de familierol, die men voor elkaar vervult, de vriendschappen, die men sluit en de vertrouwdheid met het complex en de mensen. Men voelt zich *thuis*. Overwintersaars lijken bereid om een deel van de vrijheid, die zij in Nederland genieten, op te geven. Gedurende de overwintertijd leveren zij een deel van hun privacy in, zij houden zich aan de (on)geschreven regels en ondergaan de sociale controle. Ondanks dat veel bewoners spreken over de vervelende kanten hiervan, de roddels en bemoeizucht in de kolonie, weegt dit niet op tegen de gezelligheid, 'warmte', ongedwongenheid en veiligheid van Playa Fortuna.

Noot

Olga Ekelenkamp (1970) studeerde journalistiek en culturele antropologie. Momenteel is zij werkzaam als campagne-medewerker bij de Ierse sectie van Amnesty International.

Literatuur

Counts, D.A. & D.R. Counts

1992 They're my family now: The creation of community among RV'ers. *Antropologica* 34: 153-82.

Ekelenkamp, O.

1998 *Playa Fortuna: Nederlandse overwinteraars in Benidorm*. Doctoraalscriptie Antropologie, Universiteit van Amsterdam.

Jacobs, J.

1974 *Fun City: An ethnography study of a retirement community*. Prospect Heights: Waveland Press.

Legesse, A.

1979 Age sets and retirement communities comparison and comment. *Anthropological Quarterly* 52: 61-69.

Lett, J.W.

1983 Ludic and liminoid aspects of charter yacht tourism in the Caribbean. *Annals of Tourism* 10: 35-56.

MacCannell, D.

1976 *The tourist: A new theory of the leisure class*. New York: Schocken.

Miller, S.J.

1965 The social dilemma of the aging leisure participant. In: A.M. Rose & W.A. Peterson (eds), *Older people and their world: The subculture of aging*. Philadelphia: F.A. Davis, pp. 77-92.

Stokes, E.M.

1990 Ethnography of a social border: The case of an American retirement community in Mexico. *Journal of Cross-Cultural Gerontology* 5: 169-82.

Turner, V.

1969 *The ritual process*. Chicago: Aldine.